

TeamAlert

jongeren met **impact**

RIJDEN ZONDER RIJBEWIJS

Literatuuronderzoek

Stichting TeamAlert

Jongeren met impact

Lijsterstraat 3-5
3514 TA Utrecht
Tel: 030-2232893
info@teamalert.nl
www.teamalert.nl

Onderzoek en rapportage: Boris Peters

Februari 2021

© Deze rapportage is eigendom van stichting TeamAlert te Utrecht. Niets uit dit rapport mag worden gereproduceerd, publicitair worden vrijgegeven of worden uitgevoerd zonder de schriftelijke toestemmingen of de actieve medewerking van stichting TeamAlert.

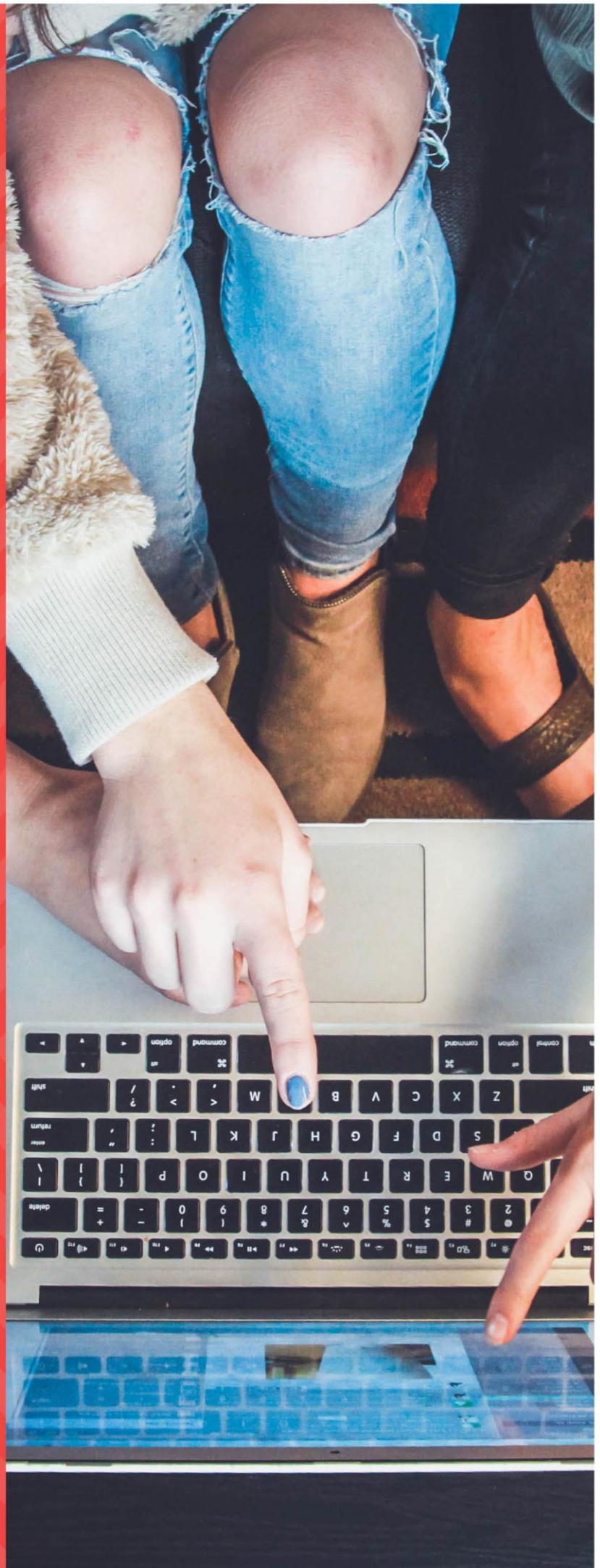
INHOUD

Inleiding	5
Aanleiding	5
Doelstelling.....	5
Literatuuronderzoek	6
In welke gevallen rijden mensen zonder rijbewijs?	6
Waarom is rijden zonder rijbewijs een probleem?	6
Wanneer wordt het rijbewijs ingevorderd?	7
Wat zijn de straffen voor rijden zonder rijbewijs?	8
Hoe vaak komt rijden zonder rijbewijs voor?	8
Wat zijn motieven om zonder rijbewijs te rijden?	9
Conclusie	11
Bronnenlijst	12

TeamAlert

Jongeren met **impact**

HOOFDSTUK 1: AANLEIDING EN ACHTERGROND

Inleiding

Aanleiding

Jongeren maken veel gebruik van de auto en scooter als primair vervoermiddel. 44 van de duizend jongeren (16-20) bezitten een scooter (CBS, 2019) en van alle autobezitters is 3% jongere (18-24) (CBS, 2020). Scooterrijders kunnen opgedeeld worden in bromfietzers (max 45 km/u), en snorfietzers (max. 25 km/u). In totaal zijn er dus veel jongeren die gebruik maken van een auto of scooter om zich te verplaatsen. Voor zowel de scooter als een auto moet een theorie- en een praktijkexamen worden gehaald voordat iemand er mee de weg op mag. Bij het rijexamen wordt de verkeerskennis en -inzicht getoetst en wordt er gekeken of de rijvaardigheid en de rijgeschiktheid van de bestuurder goed genoeg zijn om aan het verkeer deel te nemen. De reden hiervoor is om de kans op ongelukken te verkleinen (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2020).

Wanneer iemand dus zonder geldig rijbewijs de weg op gaat, kan er niet worden vastgesteld of iemand aan de eisen voldoet om te mogen rijden. Hierdoor is het verboden om zonder geldig rijbewijs op de openbare weg te rijden. Dit geldt voor zowel de auto als voor de scooter.

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen wat er op dit moment bekend is over de doelgroep jongeren die zonder rijbewijs aan het verkeer deelnemen. Hierdoor kan er gewerkt worden aan een gerichte aanpak van de huidige problematiek van beginnende scooterrijders. Er wordt in kaart gebracht hoe groot het probleem is, waarom het een probleem is en wat de grootste motieven zijn voor het gedrag.

Voor TeamAlert is deze problematiek een directe aanleiding om te onderzoeken wat er gedragsmatig speelt in deze doelgroep. Voor Door deze kennis op te doen kunnen er projecten of campagnes worden ontwikkeld om dit probleem aan te kaarten en te verminderen.

Literatuuronderzoek

In welke gevallen rijden mensen zonder rijbewijs?

Auto & Scooter

Er zijn verschillende redenen wanneer iemand zonder rijbewijs de weg op gaat.

Ten eerste kan het voorkomen dat iemand zijn of haar rijbewijs tijdens het rijden niet bij zich heeft, maar in principe wel in bezit heeft. Dit is strafbaar en het is zelfs mogelijk dat de verzekeraar de (mogelijke) schade niet dekt (Ministerie van Algemene Zaken, 2020).

Daarnaast is het mogelijk dat iemand rijdt terwijl diegene het rijbewijs (nog) niet in bezit heeft. Iemand heeft ofwel het rijexamen (nog) niet gehaald, of is ervoor gezakt. In ieder geval heeft deze persoon geen geldig rijbewijs in bezit. Deze persoon heeft nog niet aan kunnen tonen gekwalificeerd te zijn om de weg op te gaan. Het is dan verboden om te rijden.

Het is ook nog mogelijk dat iemand wel een rijbewijs heeft gehad, maar dit niet meer heeft omdat het rijbewijs is verlopen.

Als laatste is het mogelijk dat iemand het rijbewijs in bezit heeft gehad, maar dat dit is ingevorderd. Dit komt meestal voort uit gevaarlijk rijgedrag waar iemand een straf voor heeft gekregen. Wanneer het rijbewijs wordt ingevorderd of wanneer iemand een rijontzegging krijgt, maar er niet meer gereden worden.

Elk van deze gevallen kan gevaarlijk zijn. Hieronder staat uitgelegd wat de risico's zijn wanneer iemand zonder geldig rijbewijs toch aan het verkeer deelneemt.

Waarom is rijden zonder rijbewijs een probleem?

Auto

Zoals eerder vermeld is een rijbewijs noodzakelijk om aan te kunnen tonen dat iemand aan de eisen voldoet om veilig deel te kunnen nemen aan het verkeer. Wanneer iemand zonder rijbewijs deelneemt aan het verkeer kan dit niet worden vastgesteld. Wanneer iemand zonder rijbewijs deelneemt aan het verkeer, kan dit betekenen dat deze persoon nooit heeft geleerd om te rijden, laat staan veilig te rijden. Rijden zonder rijbewijs kan gevaarlijk zijn. Bestuurders zonder geldig rijbewijs lopen namelijk een hoger risico op ongevallen dan bestuurders met een geldig rijbewijs (SWOV, 2010). Er bestaat een hogere associatie tussen rijden zonder rijbewijs en het krijgen van ongelukken dan bij mensen die met rijbewijs rijden. Dit geldt zowel bij mensen met een ingevorderd rijbewijs die toch gaan rijden, als mensen die nooit een rijbewijs hebben behaald (Martíndelos Reyes et. Al., 2021).

In Nederland wordt het ongevalsrisico bij rijden zonder rijbewijs ongeveer 2,5 keer zo groot vergeleken met wanneer iemand wel een rijbewijs heeft. Dit gaat niet alleen om kleine ongelukken, maar deze mensen zijn ook vaker betrokken bij ernstige verkeersongevallen (DeYoung, Peck, & Helander, 1997).

Brits onderzoek laat zien dat dit ook voor jongeren geldt. Wanneer zij zonder rijbewijs rijden, zijn zij vaker betrokken bij ongevallen die in principe te voorkomen waren. Een belangrijke reden hiervoor lijkt sociale (groeps)druk te zijn tussen de bestuurder zonder rijbewijs en de passagiers. Het lijkt erop dat de bestuurder zich laat overhalen om zonder rijbewijs te gaan rijden door invloed vanuit de passagiers (Fu et al., 2012). Ander onderzoek toont aan dat Amerikaanse jongeren oververtegenwoordigd zijn in ongelukken door bestuurders die zonder rijbewijs rijden. Hoewel jongen van zichzelf al een hoger ongevalsrisico hebben dan volwassenen (SWOV, 2005), ligt dit bij jongeren die zonder rijbewijs hoger dan bij jongeren die met een rijbewijs rijden (Hanna, Taylor, Sheppard, & Laflamme, 2006).

Scooter

Voor scooter rijden zonder rijbewijs gelden dezelfde argumenten. Iemand die niet kan aantonen gekwalificeerd te zijn om scooter te rijden, is een mogelijk gevaar in het verkeer. Om deze reden moet iemand altijd zijn of haar scootterijbewijs aan kunnen tonen wanneer daar om gevraagd wordt.

Alles duidt er op dat rijden zonder rijbewijs kan zorgen voor een hoger risico op verkeersongevallen. Zowel voor de bestuurders, als voor de passagiers als voor andere verkeersdeelnemers. Daarnaast wordt het duidelijk dat jongeren vaak degenen zijn die zonder rijbewijs toch de weg op gaan. Het is dus belangrijk om het rijden zonder rijbewijs te voorkomen.

Wanneer iemand toch zonder geldig rijbewijs de weg op gaat, hangen hier consequenties aan. Een van deze consequenties is het invorderen van het rijbewijs.

Wanneer wordt het rijbewijs ingevorderd?

Er zijn verschillende redenen waarom een rijbewijs ingevorderd wordt. Echter gebeurt dit niet bij kleine overtredingen. Iemand moet een zware overtreding hebben begaan of al meerdere malen de fout in zijn gegaan.

Auto

Voor de auto gelden de volgende oorzaken (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2020)

- ▶ Iemand heeft een alcoholgehalte in het bloed van meer dan 1,3 promille. Voor beginnende bestuurders is dit 0,8 promille.
- ▶ Iemand weigert mee te werken aan een alcoholonderzoek (blaastest of bloedonderzoek).
- ▶ Iemand rijdt 50 kilometer per uur of meer te hard.
- ▶ Iemand vertoont gevaarlijk rijgedrag. Dit houdt in dat diegene zichzelf en anderen in gevaar kan brengen. (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2020).

Scooter

Ook het scootterijbewijs kan worden ingevorderd (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2020)

- ▶ Iemand heeft een alcoholgehalte van 1,3 promille of meer.
- ▶ Iemand rijdt 30 kilometer per uur of meer te hard.

Rijden onder invloed van drugs kan ook een aanleiding zijn tot invordering van het rijbewijs. Aangezien drugsgebruik lastiger aan te tonen is dan alcoholgebruik, komt dit minder voor.

Wat zijn de straffen voor rijden zonder rijbewijs?

Auto

Wanneer iemand wordt betrapt voor het rijden zonder (geldig) rijbewijs, ontvangt iemand in alle gevallen een geldboete (Openbaar Ministerie, z.d.). De hoogte van deze geldboetes verschillen per reden dat iemand geen rijbewijs kan aantonen. Hieronder staan verschillende vormen van rijden zonder rijbewijs met de respectievelijke straffen die bij die overtreding horen. Dit gaat dus om mensen die de weg op gaan, ondanks dat dit niet zou mogen.

- Rijbewijs is wel in bezit maar kan niet getoond worden: €100,-
- Rijbewijs is minder lang dan een jaar verlopen: €90,-
- Rijbewijs is langer dan een jaar verlopen: €340,-
- Rijbewijs is ingenomen of ingevorderd: €370,-
- Iemand rijdt terwijl diegene niet in het bezit is van een rijbewijs: €360,-

Wanneer het vaker voorkomt dat iemand wordt gepakt voor het rijden zonder rijbewijs, riskeert iemand een rijontzegging of -verbod. Bij een rijontzegging voor de auto mag er voor bepaalde tijd geen autogereden worden. Bij een rijverbod mag er geen enkel vervoersmiddel worden bestuurd, dus ook niet de fiets. Dit duurt maximaal 24 uur.

Daarnaast kan er bij recidive een hechtenis worden opgelegd (Advocaat Verkeersstrafrecht, 2016). Wanneer iemand echter jonger is dan 16 jaar worden reguliere boetes gehalveerd (Politie, z.d.). De maximale straf voor 16-/17-jarigen is 2 jaar jeugdetentie. Voor 15-jarigen is dat 1 jaar jeugdetentie.

Scooter

- Rijbewijs is wel in bezit, maar kan niet getoond worden: €100,-
- Rijbewijs is minder lang dan een jaar verlopen: €70,-
- Rijbewijs is ingenomen of ingevorderd: €280,-

Iemand rijdt terwijl diegene niet in het bezit is van een rijbewijs: €260,- (Openbaar Ministerie, z.d.)

Ook hier lopen mensen het risico een rijontzegging te krijgen en bij herhaling van overtredingen in hechtenis te moeten.

Hoe vaak komt rijden zonder rijbewijs voor?

Auto

In 2010 is het probleem van rijden zonder rijbewijs in kaart gebracht. Hoewel het lastig is om de exacte cijfers te achterhalen, is er wel een duidelijk beeld naar voren gekomen. Uit cijfers kwam naar voren dat in 2010 ongeveer 9 op de 10.000 mensen op de weg waren, terwijl zij een rijontzegging hadden. Het werkelijke aantal mensen dat toen reed met een rijontzegging zal hoger hebben gelegen, aangezien slechts een klein deel van de mensen met een rijontzegging daadwerkelijk werd gepakt.

12% van de ondervraagden die ooit een rijverbod hadden gehad, gaf aan wel eens te hebben gereden met dit verbod. Wanneer werd gekeken naar alle verschillende vormen van rijden zonder geldig rijbewijs, betrof het naar schatting op elk moment 4 tot 20 van de 1.000 bestuurders die zich hier schuldig aan maakten (SWOV, 2010).

In 2012 heeft het RDW-cijfers naar buiten gebracht waaruit bleek dat 175.000 Nederlanders wel een auto hadden, maar geen rijbewijs. De helft hiervan had een leeftijd tussen de 17 en 23 jaar oud (rijschoolpro, 2012).

In 2017 zijn er 10.017 boetes uitgedeeld voor rijden zonder rijbewijs. In 2018 waren dat er 11.649 (RTL Nieuws, 2018). Het werkelijke aantal mensen dat rijdt zonder rijbewijs zal ook hier hoger liggen dan het aantal boetes doet vermoeden. Ook reden er in 2018 duizenden mensen rond met een ongeldig autorijbewijs (NOS, 2018).

In 2019 zijn 4.880 mensen gepakt tijdens rijden met een rijontzegging. 110 mensen zijn gepakt terwijl zij een rijverbod hadden (CBS, 2020).

Scooter

In 2011 is er onderzoek gedaan door Royalhaskoning DHV, in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Hieruit bleek dat een derde tot de helft van de jonge brom- en snorfietsers, zonder rijbewijs reed (Redactie Tweewieler, 2011)

Ook in 2020 komen er nog verhalen naar boven dat jongeren deelscooters gebruiken, terwijl zij niet in het bezit zijn van een rijbewijs. De accounts om de scooter te kunnen gebruiken worden verhandeld onder deze jongeren. Het probleem dat jongeren zonder rijbewijs op de scooter aan het verkeer deelnemen is nog steeds actueel. Er zijn verschillende redenen dat mensen dit gedrag vertonen (NOS, 2020).

Wat zijn motieven om zonder rijbewijs te rijden?

Er zijn verschillende motieven bekend waarom mensen zonder rijbewijs toch de weg op gaan. Hieronder worden een aantal motieven die bekend zijn, besproken.

Auto

In 2008 is er kwalitatief onderzoek gedaan door IPSOS MORI waar zij jongeren hebben gesproken over motieven om zonder rijbewijs te rijden. Uit de resultaten kwam naar voren dat deze jongeren in drie groepen zijn uit te splitsen (SWOV, 2010).

- Ten eerste is er de groep die het rijbewijs in de toekomst wel wil gaan halen, maar voor die tijd toch alvast gaat rijden. Deze groep heeft met name **praktische bezwaren** tegen het halen van het rijbewijs. Redenen om het rijbewijs (nog) niet te halen zijn bijvoorbeeld de kosten, de duur van het traject om het rijbewijs te halen of de moeite die erin gestoken moet worden om het rijbewijs te halen (RTLnieuws, 2018). Deze groep besluit dus zonder rijbewijs toch de weg op te gaan. Daarbij horen ook mensen die vinden het halen van het rijbewijs een 'bureaucratische formaliteit' is, en het om deze reden niet nodig vinden om te halen (SWOV, 2010).
- Ten tweede is er de groep die zonder rijbewijs de weg op gaat doordat het de **norm** is in de omgeving waar deze personen zich bevinden. Deze groep laat zich beïnvloeden door de mensen in de omgeving. Het rijden zonder rijbewijs wordt goedgekeurd of zelf aangemoedigd. Het is normaal in de buurt waar mensen wonen of in de cultuur waarin zij opgroeien. In het algemeen maakt het deze groep niet veel uit wanneer zij bestraft worden en is er ook geen druk om het rijbewijs te halen. Vaak speelt dit in achterstandswijken (SWOV, 2010).
- Als laatste bestaat de groep waarvan het rijbewijs is ingevorderd. Deze groep vindt het toch **noodzakelijk** om te blijven rijden, en besluit daarom om zonder rijbewijs de weg op te gaan (SWOV, 2010). Denk hierbij aan mensen die voor hun werk moeten rijden. In deze categorie horen ook mensen die niet weten dat het rijbewijs is ingevorderd. Bijvoorbeeld omdat zij niet wisten per wanneer het rijbewijs ongeldig zou zijn (SWOV, 2010).

In al deze groepen lijkt risicoperceptie en -inschatting een belangrijke rol te spelen. Mensen schijnen zich niet te realiseren dat rijden zonder rijbewijs, zoals eerder genoemd, de kans op verkeersongevallen verhoogt. Mensen lijken het idee te hebben dat zij, ondanks dat ze niet in het bezit zijn van een rijbewijs, toch goed genoeg kunnen rijden om geen ongevallen te veroorzaken, terwijl de reden dat mensen geen rijbewijs hebben, vaak komt doordat zij hebben aangetoond (nog) niet veilig te kunnen rijden. Het lijkt erop dat deze groep zichzelf als competent bestuurder ziet en de gevaren niet inziet die zij kan veroorzaken (SWOV, 2010). Dit kan verklaard worden met het feit dat jongeren meer risicogedrag vertonen dan volwassenen. Zowel op het gebied van gezondheid en criminaliteit als in het verkeer (Twisk & Stelling, 2014).

Daarnaast komt het ook voor dat jongeren die zonder rijbewijs rijden, weten dat wat zij doen strafbaar is (RTLnieuws, 2018). De jongeren die zonder rijbewijs rijden, zijn vaak op de hoogte van de strafbaarheid van hun gedrag. Zij geven echter aan dat de pakkans erg klein is, waardoor ze de keuze maken het toch te doen. Daarnaast wordt gezegd dat wanneer zij gepakt worden, ze de boete niet hoog vinden, waardoor het een risico

is dat zij bereid zijn te nemen (Rijschoolpro, 2012). Wat deze jongeren zich niet lijken te realiseren is dat de veroorzaakte schade die veroorzaakt wordt, vaak niet wordt gedekt door de verzekering, terwijl dit kan oplopen tot enorm hoge bedragen, zeker wanneer er fysiek letsel bij betrokken is.

Scooter

Voor scooterrijders die zonder rijbewijs rijden is minder bekend over hun motieven. Wat wel bekend is, is dat het praktijkrijbewijs is ingevoerd om de kwaliteit onder scooterrijders te verhogen. Echter is het voor een deel van de jongeren een reden geweest om het rijexamen niet te gaan halen, en zonder rijbewijs de weg op te gaan. Voor deze groep is het rijbewijs een extra barrière geworden om het rijbewijs te halen. Net als bij het autorijbewijs kunnen de kosten en tijd hier redenen voor zijn (Redactie Tweewieler, 2011).

Het is dus interessant om dieper uit te zoeken wat motieven zijn voor jongeren om zonder rijbewijs aan het verkeer deel te nemen. Met deze kennis kan worden ingespeeld om de huidige problematiek.

Conclusie

Er zijn verschillende gevallen wanneer mensen zonder rijbewijs rijden. Iemand kan het rijbewijs niet bij zich hebben, iemand heeft het rijexamen nog niet behaald, het rijbewijs kan verlopen zijn en het rijbewijs kan ingevorderd zijn. Al deze vormen van rijden zonder rijbewijs zijn strafbaar. De focus in dit onderzoek ligt met name op rijden terwijl het rijbewijs nog niet is behaald en rijden terwijl het rijbewijs is ingevorderd.

De focus ligt hierop omdat er bewezen is dat dit gedrag leidt tot een hoger ongevalsrisico in het verkeer. Het ongevalsrisico voor rijden zonder rijbewijs is in Nederland ongeveer 2,5 keer zo groot vergeleken met wanneer iemand wel een rijbewijs heeft. Vaak zijn dit ook ernstige ongevallen.

De boete voor rijden met een ingenomen of ingevorderd is €370,-, en de boete voor rijden zonder een rijbewijs in bezit is €360,-. Hieruit blijkt de ernst van de overtreding. Wanneer het vaker voorkomt dat iemand wordt gepakt voor het rijden zonder rijbewijs, riskeert iemand een rijontzegging of -verbod. Bij een rijontzegging voor de auto mag er voor bepaalde tijd geen autogereden worden. Bij recidive kan er zelfs een hechtenis worden opgelegd. De boetes voor scooterbestuurders die zonder rijbewijs de weg op gaan zijn minder hoog, maar nog steeds relatief hoog, vergeleken met de rest van de boetes voor scooterbestuurders.

Wanneer gekeken wordt naar de motieven lijkt het erop dat jongeren vaak praktische bezwaren hebben tegen het halen van het rijbewijs. Voor het is het duur en kost het veel tijd. Daarnaast komt het voor dat het de norm is om zonder rijbewijs te rijden in de omgeving van deze jongeren. Hierdoor halen zij hun rijbewijs niet. Als laatste is een veelgenoemd reden dat jongeren het noodzakelijk achten om zonder rijbewijs te rijden, bijvoorbeeld bij acute noodsituaties.

In al deze motieven lijkt de risicoperceptie en -inschatting een belangrijke rol te spelen. Jongeren lijken niet altijd in te zien hoe gevaarlijk rijden zonder rijbewijs kan zijn en welke gevolgen dit gedrag kan hebben. Aangezien de pakkans erg klein wordt geschat, wordt er niet goed nagedacht over de mogelijke gevolgen.

Het is lastig te zeggen hoeveel het probleem in Nederland voorkomt. Het lijkt alsof er maar een klein deel van de bevolking wel eens zonder rijbewijs rijdt of heeft gereden. Echter is het lastig om hier exacte aantallen te kunnen vinden. Aangezien slechts een klein deel van de bestuurders zonder rijbewijs daadwerkelijk wordt gepakt, is er geen goed zicht op de grootte van het probleem.

Met deze kennis kan er een vervolgstap gemaakt worden, namelijk een focusgroeponderzoek waar dieper ingegaan wordt op de motieven van jongeren om zonder rijbewijs te rijden. Daarnaast zal er gefocust worden op de risico-inschatting van jongeren en de sociale omgeving waar zij mee te maken hebben. Door deze informatie te verzamelen wordt een compleet beeld geschetst over de problematiek en de manier waarop jongeren daar mee om gaan.

Bronnenlijst

- Advocaat Verkeersstrafrecht. (2016). *Straffen rijden zonder rijbewijs*. <https://www.advocaat-verkeersstrafrecht.nl/straffen-rijden-zonder-rijbewijs/>
- Bredavandaag. (2020). *Vier minderjarigen naar Halt verwezen voor vernielen deelscooter*. Bredavandaag | Hét nieuws uit Breda. <https://www.bredavandaag.nl/nieuws/politie/317866/vier-minderjarigen-naar-halt-verwezen-voor-vernielen-deelscooter#>
- CBS. (2019). *Weer meer snorfietsen, minder bromfietsen*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/11/weer-meer-snorfietsen-minder-bromfietsen#:~:text=Bromfietsbezit%20jongeren%20in%20tien%20jaar%20meer%20dan%20gehalveerd&text=De%2050%2D%20tot%2060%2Djarigen,en%20snorfietsen%3B%2044%20per%20duizend.>
- CBS. (2020a). *Autopark groeit sterker dan bevolking*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/10/autopark-groeit-sterker-dan-bevolking#:~:text=Zij%20hadden%20begin%202015%20324,personen%20in%20deze%20leeftijdsgroep%20toe.>
- CBS. (2020b). *Geregistreeerde criminaliteit; soort misdrijf, regio*. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83648NED/table?fromstatweb>
- DeYoung, D. J., Peck, R. C., & Helander, C. J. (1997). Estimating the exposure and fatal crash rates of suspended/revoked and unlicensed drivers in California. *Accident Analysis & Prevention*, 29(1), 17–23. [https://doi.org/10.1016/s0001-4575\(96\)00056-5](https://doi.org/10.1016/s0001-4575(96)00056-5)
- Fu, J., Anderson, C. L., Dziura, J. D., Crowley, M. J., & Vaca, F. E. (2012). Young Unlicensed Drivers and Passenger Safety Restraint Use in U.S. Fatal Crashes: Concern for Risk Spillover Effect? *Annals of Advances in Automotive Medicine*, 56, 37–43. <https://doi.org/10.1016/j.annemergmed.2011.10.013>
- Hanna, C. L., Taylor, D. M., Sheppard, M. A., & Laflamme, L. (2006). Fatal crashes involving young unlicensed drivers in the U.S. *Journal of Safety Research*, 37(4), 385–393. <https://doi.org/10.1016/j.jsr.2006.05.007>
- Intest. (2020). *Rijden zonder rijbewijs is niet alleen maar een boete krijgen!* Rijschool Intest | De auto & motorrijdschool van Noord-Brabant. <https://www.intest.nl/2019/09/28/rijden-zonder-rijbewijs/>
- Martín-delosReyes, L. M., Martínez-Ruiz, V., Rivera-Izquierdo, M., Jiménez-Mejías, E., & Lardelli-Claret, P. (2021). Is driving without a valid license associated with an increased risk of causing a road crash? *Accident Analysis & Prevention*, 149, 105872. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2020.105872>
- Ministerie van Algemene Zaken. (2020). *Kan ik een boete (bekeuring) krijgen voor het rijden zonder rijbewijs bij me?* Rijksoverheid.nl. [https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rijbewijs/vraag-en-antwoord/kan-ik-een-boete-bekeuring-krijgen-voor-het-rijden-zonder-rijbewijs#:~:text=Start%20zoeken,Kan%20ik%20een%20boete%20\(bekeuring\)%20krijgen%20voor%20het%20rijden%20zonder,als%20een%20politieagent%20daarom%20vraagt.](https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rijbewijs/vraag-en-antwoord/kan-ik-een-boete-bekeuring-krijgen-voor-het-rijden-zonder-rijbewijs#:~:text=Start%20zoeken,Kan%20ik%20een%20boete%20(bekeuring)%20krijgen%20voor%20het%20rijden%20zonder,als%20een%20politieagent%20daarom%20vraagt.)
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2020). *Rijbewijs: eisen aan bestuurders*. Rijbewijs | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rijbewijs/eisen-bestuurders>

- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2020). *Wanneer wordt mijn rijbewijs ingevorderd?* Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rijbewijs/vraag-en-antwoord/wanneer-wordt-mijn-rijbewijs-ingevorderd>
- NOS. (2018). *Duizenden mensen rijden rond met ongeldig rijbewijs.* <https://nos.nl/artikel/2255407-duizenden-mensen-rijden-rond-met-ongeldig-rijbewijs.html>
- NOS. (2020). *Voor een tientje ook zonder rijbewijs op een deelscooter.* <https://nos.nl/artikel/2342439-voor-een-tientje-ook-zonder-rijbewijs-op-een-deelscooter.html>
- Openbaar Ministerie. (z.d.). *Boetebase.* https://boetebase.om.nl/?boete_tree=22419,22408,22403,21959,21912#beslissingpad2241922408224032195921912
- Politie. (z.d.-a). *Brom effe normaal voor jongeren.* Geraadpleegd op 2012, van <https://www.politie.nl/mijn-buurt/lokale-initiatieven/08/brom-ff-normaal/brom-ff-normaal---jeugd.html>
- Politie. (z.d.-b). *Wat gebeurt er als ik geen rijbewijs heb en toch ga rijden?* <https://www.vraaghetdepolitie.nl/verkeer/auto/wat-gebeurt-er-als-ik-geen-rijbewijs-heb-en-toch-ga-rijden.html#:~:text=Rijden%20zonder%20rijbewijs%20is%20niet,bent%2C%20worden%20de%20boetes%20gehalveerd.>
- Politie. (z.d.-c). *Wat gebeurt er als ik zonder rijbewijs op een scooter rijd en de politie mij aanhoudt?* <https://www.vraaghetdepolitie.nl/verkeer/scooter-brom-en-snorfiets/wat-gebeurt-er-als-ik-zonder-rijbewijs-op-een-scooter-rijd-en-de-politie-mij-aanhoudt.html#:~:text=Als%20je%20zonder%20rijbewijs%20op,voor%20informatie%20over%20je%20boete.>
- Redactie Tweewieler. (2011). *Groot deel jongeren zonder rijbewijs op scooter.* Tweewieler. https://www.tweewieler.nl/retailing/nieuws/2011/08/groot-deel-jongeren-zonder-rijbewijs-op-scooter-1011839?_ga=2.28614076.1600067125.1610629883-2026538427.1610629883
- Rijschoolpro. (2012). *175.000 Nederlanders hebben wel auto, maar geen rijbewijs.* <https://www.rijschoolpro.nl/verkeerskunde/2012/11/26/175-000-nederlanders-hebben-wel-auto-maar-geen-rijbewijs/>
- RTL Nieuws. (2018). *Jarenlang rijden zonder rijbewijs: "Ik weet dat het strafbaar is".* RTL.nl. <https://www.rtlnieuws.nl/editien/artikel/4436891/jarenlang-rijden-zonder-rijbewijs-ik-weet-dat-het-strafbaar#:~:text=%20Over%20het%20algemeen%20krijg%20je,is%20dat%20%C3%A9%C3%A9n%20jaar%20jeugd-detentie.>
- SWOV. (2005). *Jonge beginnende automobilisten, hun ongevalsrisico en maatregelen om dit terug te dringen* (R-2005-3). <https://www.swov.nl/publicatie/jonge-beginnende-automobilisten-hun-ongevalsrisico-en-maatregelen-om-dit-terug-te-dringen>
- SWOV. (2010). *Rijden zonder geldig rijbewijs in Nederland | SWOV.* <https://www.swov.nl/publicatie/rijden-zonder-geldig-rijbewijs-nederland#:~:text=Bestuurders%20zonder%20geldig%20rijbewijs%20hebben,bestuurders%20met>

[%20een%20geldig%20rijbewijs.&text=Onderzoek%20in%20de%20VS%20en,over%20te%20zetten%20naar%20Nederland](#)

van Assema, P., Mesters, I., & Kok, G. (1992). Het focusgroep-interview: een stappenplan. *Sociale Gezondheidszorg*, 70, 431–437. https://www.researchgate.net/profile/Ilse-Mesters/publication/313752237_Het_focusgroep-interview_een_stappenplan/links/58c11a7992851c2adfee786b/Het-focusgroep-interview-een-stappenplan.pdf